

Simo Skinnari

IHMISYYTEEN HERÄÄMINEN KORKEAKOULUPEDAGOGIIKAN PÄÄMÄÄRÄNÄ

Koulutuksesta sivistykseen

Ihminen näyttää aina pyrkineen johonkin. Hän on asettanut toiminnalleen tavoitteita. Myös nykypäivän ihminen kysyy - ainakin hetkittäin - oman elämänsä suuntaa ja perimmäisiä motiivejaan. Nyt haluan kysyä Snellman-korkeakoulun toiminnan tavoitteita, joita olemme tarkemmin pohdiskelleet tutkimuksessamme (Huhmarniemi & Skinnari 1995). Päämääräkysymykset ovat olennaisia toimintaan innostavia asioita erityisesti kaksikymppisille, oli kyseessä sitten ihminen tai oppilaitos.

Yleistäen voi ihmiskunnan sanoa pyrkineen elämässään kahteen suuntaan, meillä on ollut kahdenlaista kaukokaipuuta. Myös kasvatusta ja koulutusta on valjastettu palvelemaan kahdenlaisia tavoitteita. Toisaalta on pyritty ulkoisen todellisuuden valloittamiseen ja hallintaan. Tätä pyrkimystä ilmentävät tekniset keksinnöt ja löytöretket aina avaruusmatkailuihin saakka. Kaikki teknologinen kehitys maatalousteknologiasta tietoteknologiaan kuuluu pääasiassa tämän suuntauksen piiriin. Aineellisella tasolla ihminen on pyrkinyt sekä mikroskooppisen pieneen että avaruuksien laajuuteen. Teknologian kehitys on monin tavoin tehnyt elämästä siedettävämpää ja hallittavampaa. Ihmisestä on kehittynyt luomakunnan hallitsija, jonka hallinto on tosin johtanut usein myös väkivaltaan sekä ihmis-, eläin- että kasvikuuntaa kohtaan.

Luonnollisesti myös ihminen itse, erityisesti hänen ajattelunsa, on kehittynyt tämän virtauksen sivutuotteena. Ihminen on kehittynyt sekä itsenäisyydessään että itsekkyydessään.

Koulutus on edelliseen virtaukseen (ulkoisen todellisuuden hallintaan) liittyen tähdännyt lähinnä työelämässä suoriutumiseen. Hyvä ja tehokas työntekijä on ollut koulutuksen tavoitteena kodeista ja päiväkodeista yliopistoon ja ammattikorkeakouluihin saakka.

Aina silloin tällöin on kuitenkin kuulunut myös soraääniä. Edellä kuvailtua ajattelua on kritikoitu. On kysytty laaja-alaisemman sivistymisen, laaja-alaisemman ihmisenä kehittymisen perään. Erityisesti 1600-luvulta voidaan sanoa alkaneen sen kehityksen, jolloin opiskelussa ei enää perinteisessä mielessä ollut kyse viisaudesta tai henkisestä kohoamisesta, vaan pyrittiin tietämiseen ulkoisen todellisuuden hallintatarkoituksessa. Tiedon perustana ei ollut enää kokonainen ihminen tietävänä, tuntevana ja maailmassa toimivana olentona, vaan ainoastaan ihmisen maisen käsittämiseen pyrkivä rationaalinen puoli. Tietämisen alue tarkentui ja maallistui. Yrjö Uurtimo (1998, 94) kirjoittaa, että tästä lähtien myös filosofia, viisauden rakkaus, muuttui henkisesti kapea-alaiseksi tiedolliseksi toiminnaksi. Jo 1800-luvulla J.V. Snellman oli varoittanut uskomasta liaksi nousevaan luonnontieteeseen, joka hylkäsi pitkälle luonnon laadullisuudet ja pyrki mekaanisiin syy-seuraus-selityksiin (esim. Wilenius 1978, 20).

Sivistyminen ja ihmisenä kehittyminen liittyvät ihmisen kaukokaipuun toiseen ulottuvuuteen: sisäiseen tai psyykkis-mentaaliseen maailmaan. Sivistysajattelussa ei ensisijaisesti kysytä ulkoiseen todellisuuteen sopeutumista, vaan tarkastelun ja toiminnan polttopisteessä on suoremmin ihmiseksi tuleminen, ihmisyyteen kehittyminen. Tällaisesta ajattelusta nousee esimerkiksi yhden suomalaisen klassikon J.E. Salomaan (1950, 9) toteamus, jonka mukaan "ihmiseksi kasvattamisessa meillä on aina ja kaikkialla yleispätevä kasvatuksen päämäärä."

Laaja-alaisempi sivistysajattelu on pitkällä tähtäimellä tarkoituksenmukaista myös yhteiskunnallisten päämäärien kannalta. Myös sivistynyt ja ihmisydessä kehittynyt voi olla tehokas työelämässä. Kuitenkin mukaan tulee vahvasti myös eettinen ulottuvuus, joka puuttuu usein aikamme koulutusajattelusta. Sekä työelämää että muita elämän osa-alueita tarkastellaan ihmistymisen kautta: Kysytään esim., millä ehdoilla työ on inhimillisesti arvokasta, mitkä ovat ne arvot, joita ihminen työelämässä kulloinkin todellistaa, miten työ olisi entistä arvokkaampaa, miten ihminen voi kehittyä myös työnsä kautta jne.

Toteamus "ei koulua vaan elämää varten" kuvastaa sivistysajattelun kokonaisvaltaista tavoitetta. Sivistyksessä ihminen on etsinyt hyvän ja oikean elämän perustaa ja suuntaa. Jos yhteiskunnassa yleisesti vallitsevaa koulutusajattelua voisi luonnehtia naturalistiseksi, niin sivistysajattelua voisi luonnehtia idealistiseksi. Sivistykseen pyrkivä ihminen on kautta aikojen kysynyt myös oman olemuksensa ja minänsä metafyyssistä luonnetta ja pohjaa. Näin ymmärrettynä myös perimmäisen itseytensä todellistamista on

päädytty pitämään eräänä olennaisena ihmisyydessä kehittymisen tavoitteena. Tällaiset painotukset tulevat vahvasti esiin suomalaisessa kasvatuskulttuurissa vuosisadan alkupuolella, esimerkiksi Erik Ahlmanin ja Martti Haavion ajattelussa. He siteeraavat usein Pindaroksen toteamusta "tule siksi mikä olet" (esim. Haavio 1956).

Sivistysajattelun näkökulmasta ihminen on avoin tehtävä, erityisesti hän on kehitystehtävä itse itselleen. Tästä näkökulmasta lähteneitä ajattelijoita ei ole tyydyttänyt materialistinen uskomus aistimaailman riittävydestä elämän selityksenä. Ihmisen sisäistä kaukokaipuuta kuvatessaan Sven Krohn (1987, 2) turvautuu myös runollisiin mielikuviin:

"Tätä ongelmaa pohtiessaan
salasanoman pohtiva saa:
On sinussa sisäinen suunta
joka iäiseen osoittaa.
On hengessä toinen aika
ja toinen avaruus
On Rakkauden taika
ja Rauhan rajattomuus"

Luonnon tuhoamisen, ihmisten alistamisen ja monenlaisen sarron, ihmisten vieraantumisten ja riippuvuuksien keskellä tarvitaan tänä päivänä selkeää sivistysajattelua ja siitä ponnistavaa toimintaa. Kyse on sekä ihmisen että luonnon tutkimisessa vallitsevan galileisen tutkimustavan laajennuksesta, ei korvaamisesta. Tällaisen ajattelun ja toiminnan voi sanoa olevan koko Snellman-korkeakoulun perimmäisenä päämääränä.

Tarkoituksena on laajentaa korkeakoulupedagogiikka sivistysajatteluksi - ajatteluksi, joka ottaa kunnioittavalla, rakastavalla ja tiedostavalla tavalla huomioon sekä ulkonaiset että sisäiset maailmat, ja kykenee lopulta rakentamaan myös siltoja näiden maailmojen välille. Platonilaisittain tämä voisi tarkoittaa hyvän, kauniin ja toden todellistamista arkipäivän elämässä. Yksilötasolla tämä näkyisi ensinnäkin omien vajavaisuuksien (ns. "varjon") kohtaamisena. Ihminen ottaisi itsensä kasvattamisen kasvatuksen ensisijaiseksi kohteeksi. Toisaalta yksilön tajuisuudessa voisi vähitellen alkaa kehittyä voimakkaammin eettisyyttä (tahdon ja toiminnan alue), empaattisuutta ja esteettisyyttä (erityisesti tunteen, aistimisen ja mielikuvituksen alue) ja totuudellisuutta (erityisesti ajattelun alue). Tämä olisi ihmisen sivistymistä päästä sydämen kautta varpasiin saakka.

Hengentiede omakohtaisena tutkimisena

Snellman-korkeakoulun olemusta voisi luonnehtia myös sanomalla sitä laajennettuun tiedekäsitykseen pohjautuvaksi tiede- ja taidekorkeakouluksi. Mitä tiedekorkeakoulumaisuus tässä voisi tarkoittaa?

Laajennetussa tiedekäsityksessä tutkija itse on keskeinen tutkimusinstrumenttinsa. Tällainen tutkimusinstrumentti on herännyt tai ainakin pyrkii heräämään ihmisyyteen. Olennaista on, millä mielellä tutkiva suuntautuu todellisuuteen - oli kyseessä sitten biodynaamikko tai tuleva steinerkoulun opettaja. Mieleissä tavoiteltavia laatuja ovat - edellä lueteltujen lisäksi - toisaalta täsmällisyys ja loogisuus toisaalta elävyys. Esimerkiksi opiskelijoiden tutkielmissa, joita olen ollut ohjaamassa, on yhtä aikaa pyritty sekä tutkittavan ilmiön rikkaaseen, elävään ja monipuoliseen kuvailuun että ankan täsmälliseen ja selkeään ajatteluun. Tällaista asennetta voisi kutsua myös tieteellis-taiteelliseksi tai taiteellis-tieteelliseksi. Nykyisenä laadullisten tutkimusmenetelmien kautena Snellman-korkeakoululla voisi olla tässä merkittävä kulttuurinen kehitystehtävä. Tietä on pyrittävä kulkemaan kahteen suuntaan: toisaalta on pyrittävä ymmärtämään maailman laadullisuuksia yhä syvemmin ja toisaalta tulisi pyrkiä kuvailemaan näitä laadullisuuksia aikamme kulttuurissa ymmärrettävällä tavalla.

Ajatellen ilmeisesti myös hengentiedettä Steiner (1979, 184) toteaa: "Idea on kohdattava elävästi kokien; muuten ihminen joutuu sen orjuuteen." Myöskään hengentieteelliseen suuntaan laajennettu tiede ei voi olla dogmaattinen järjestelmä. Kuitenkaan hengentieteellisten käsitteiden opiskelu ei vielä merkitse dogmaattisuutta, kuten vieraalla maalla ei ole dogmaattisuutta katsoa kartasta apua suunnistautumisessa.

Samoin hengentieteen käsitteet voivat auttaa elämässä - esimerkiksi kasvatuksessa - suunnistautumisessa. Kuitenkin jo tässä "kartan avulla suunnistamisessa" meidän on havainnoiden ja ajatellen koko ajan tutkittava myös itse maamerkkejä. Mitä opiskeleman käsitteet tarkoittavat käytännössä? Eli vähitellen opiskelusta suuntaudutaan myös itsenäisempään tutkimusvaiheeseen.

Snellman-korkeakoulun opetuksessa painotetaan voimakkaasti omakohtaisen havainnoinnin ja ajattelun merkitystä (Huhmarniemi & Skinnari 1995). Tavoitteena on muodostaa Snellman-korkeakoulusta myös tiedekorkeakoulu. Opetuksessa lähdetään usein välittömistä havainnoista. Havaintoja voidaan myös esimerkiksi piirtää tai maalata, jotta maailma todella nähtäisiin. Snellman-korkeakoulun tiedekäsitykseen kuuluu vahva fenomenologinen pohjavire. Lähdetään liikkeelle mieluummin ilmiöistä (fenomeeni = ilmiö) kuin teorioista. Tavoitteina on sekä havaita että ymmärtää, mitä havaittiin. Tämä on teorian ja käytännön yhdistymistä. Ideana olisi, että ihminen voisi elää rikasta elämää sekä vielä ymmärtää elämäänsä. Esimerkiksi tuleva opettaja osaisi sekä opettaa että ymmärtäisi vielä tekojensa perusteet. (Esim. Steiner 1975.)

Opiskelijoille tieteellinen opiskelu edellä hahmotellussa mielessä merkitsee parhaimmillaan maailman avointa ja ennakkoluulotonta kohtaamista, myös oman itsensä kohtaamista. Parhaimmillaan herää kiinnostus maailmaa kohtaan. Maailman ilmiöt herättävät ihmetystä ja rakkautta. Maailma ei ole vielä valmis. Ihminen ihmisyydessään ei ole vielä valmis. Korkeintaan me nykyajan ihmiset olemme jonkinlaisia ihmiskandidaatteja. Ihmisyyteen herääminen tarkoittaa tietoista kehittymisen jatkumista, elämän jatkokutkintojen suorittamista. Elämän ymmärtäminen johtaa elämän kehittämiseen.

Erik Ahlmanin (1982, 15) voisi ajatella puhuvan Snellman-korkeakoulun päämääristä, kun hän toteaa: "Meidän tulee kasvattaa ihmistä ihmiseksi, meidän tulee pyrkiä ihmisiin, ihmisille on tehtävä mahdolliseksi olla ihmisiä." Snellman-korkeakoulun keskeinen pedagoginen kehittämistehtävä on siinä, että jokainen tämän yhteisön piirissä oleva voisi yhä enemmän vastauksia löytäen kysyä: Kuka minä olen? Mitä todella tahdon? Mihin minä kykenen? Mikäli me alamme löytää näihin kysymyksiin vastauksia, paranee myös kykymme auttaa toisia ihmisiä ihmisyyteen heräämisen tiellä. Ihmisyyteen herääminen on auttavaa kohtaamista ihmisten, luonnon ja koko kosmoksen kanssa.

VIITTEET

Ahlman, E. 1982. Ihmisen probleemi. Jyväskylä: Gummerus (toinen painos).

Haavio, M. 1956. Tule siksi mikä olet. Kristillinen kasvatus (5), 70-73.

Huhmarniemi, R. & Skinnari, S. 1995. Sivistys aikuiskasvatuksessa. Ensimmäinen osaraportti: tutkimus Snellman-korkeakoulun pedagogiikasta. Snellman-korkeakoulun tutkimuksia 1/1995.

Krohn, S. 1987. Tiede ja ihminen filosofiani näkökulmasta. Julkaisussa Venkula, J. (toim.) Tieteen vastuu inhimillisestä ajattelusta. Edistyksen Päivät 86 -seminaariraportti. Helsinki: Edistysellinen tiedeliitto ry., 1-20.

Salomaa, J.E. 1950. Tie ihmisyyteen. Kansalaisen itsekasvatuksen perusteita. Porvoo-Helsinki: WSOY.

Steiner, R. 1975. Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik. Dornach: Rudolf Steiner Verlag.

Steiner, R. 1979. Vapauden filosofia. Jyväskylä: Gummerus.

Uurtimo, Y. 1998. Hyvän elämän perusta. Etiikan ja tiedon, teorian ja käytännön suhde hyvää elämää ja kehitystä koskevissa ajatusmalleissa. Tampere: Tampere University Press.

Wilenius, R. 1978. Snellmanin linja - henkisen kasvun filosofia. Jyväskylä: Gummerus.